

PARAULES. HOMILIA

Care Santos

Organyencs, organyenques, ganxos, ganxes, germans, germanes. Us he de confessar que aquest any he fet per primer cop tot de coses que no pensava fer mai. Sense anar més lluny, avui m'estreno —gràcies a vosaltres— en això de la l'homilia, un art que em va molt balder. Deixeu-me dir-vos, però, el goig que em fa estrenar-me precisament aquí, a Organyà. Això de venir a Organyà a fer homilies és com anar a Valls a fer castells, a Olot a fer sants o a Vic a adobar fuets. Una angúnia. Quins nervis, ganxos!

Ja us dic que darrerament em trobo en tot d'embolics que no pensava. De la mateixa manera que avui sóc homiliaire, aquest estiu he esdevingut una altra cosa igualment estranya: mestra de català. Sí, sí, tal com sentiü. Mestra. Jo. M'hi vaig tornar de cop i volta, mentre comprava olives *al mojo picón* a la Bacallaneria Montse, una pesca salada del mercat de la plaça de Cuba de Mataró, la ciutat on vaig néixer i on visc.

Tot va anar així: eren tres quarts i mig de dues d'un dimarts de juliol i jo tenia el més calent a l'aigüera. De cop em va agafar el rampell de comprar olives i vaig atansar-me, com tants cops, fins a ca la Montse. I vet aquí que allà vaig trobar-hi dos matrimonis, un d'autòcton i un de foraster, esmerçats en la compra d'una penca de bacallà. Les dues dones xerraven com dues mallerengues. Els dos senyors no deien res perquè els ho impedia el famós embolic de Babel: l'un era més català que els carquinyolis i l'altre, un japonès d'aquells que fan respecte perquè semblen sempre molt amoïnats per alguna cosa que no té remei. El japonès volia pagar el bacallà però no l'entenien, perquè ho deia en anglès i la Montse no és gaire políglota. M'hi vaig ficar sense que ningú m'ho demanés i vaig dir tres paraules en el meu pobret anglès que és com un malalt d'aquells que sempre es queixa però no fa mai res per posar-se bo. Quan la senyora va voler agrair-me la traducció simultània vaig respondre amb una fórmula tan sincera com cortès: «No es preocupi, que jo sempre busco la manera de practicar una mica».

Llavors ella, amb empenta, m'anuncia que és mestra titulada en l'idioma de Shakespeare, que s'acaba de jubilar, que té molt temps lliure, que ara viu a Mataró

amb el seu marit i que té molta necessitat d'aprendre el català. Per acabar em pregunta si per casualitat jo el parlo, el català. Li dic que em fa l'efecte que sí. I ella que ja està traient una llibreta i demanat-me el número de telèfon. «Podríem fer un bescanvi», proposa, «tu m'ensenyes el català i jo t'ensenyó l'anglès».

Val a dir que abans de saber que era mestra titulada ja m'havia fixat en el seu tarannà alegre, en el seu castellà cantaire, mestís, amb un deix com cubà. Així que mentre la Montse ens mirava amb cara d'estar molt orgullosa de les seves clientes, tot va quedar dat i beneït.

Per cert, em vaig equivocar d'uns quants quilòmetres. La senyora decidida no és cubana, és porto-riquenya. Es diu Diana, de casada Nakamura, té 67 anys i va néixer a Nova York, des d'on s'ha traslladat directament a El Maresme. Li vaig preguntar com era, que hagués triat la comarca i em va dir que tenen uns amics a Vilassar de Dalt, però que el trànsit de Nova York a Vilassar de Dalt els va semblar massa fort. Millor una ciutat, tot i que modesta, amb bon clima i bon peix. Vet aquí com el matrimoni Nakamura ha acabat comprant a la bacallaneria Montse.

La Diana em va trucar aquell dia mateix i vam començar les lliçons de seguida. Ja en portem unes quantes i no em sé avenir la pila de coses que he après en tan poc temps. No de l'anglès, no. Del català. He fet grans descobriments, que m'agradaria compartir amb vosaltres.

El primer ha estat les normes de pronúncia. No us podeu imaginar com és de difícil pronunciar el català. Jo no ho hauria dit mai. Abans de conèixer la Diana deia les coses, mira, sense saber per què, com aquell que parlava en prosa sense adonar-se'n. Abans ni sospitava per què escrivia «o» i deia «u», o per què escrivia «e» i deia «a», o per què de tant en tant m'agafava el caprici de no dir algunes eles o algunes erres... i cada cop que la Diana em preguntava per què (per què he de dir això, per què no he de dir això altre, per què la t de «molt» és muda, per què la primera «e» de greument no es neutralitza, per què, per què, per què...) jo em quedava més muda que la t.

Hi vaig dedicar hores (ja sabeu, amb els idiomes, és l'única manera). La Diana volia que jo m'estudiés el *must*, el *should* i els verbs irregulars, però jo no tenia temps. Estava massa enfeïnada estudiant català. Transcripcions fonològiques, normes, excepcions, fins i tot l'alfabet, vaig repassar. El cas és que a la tercera classe m'hi vaig

presentar amb les normes més apreses que un magistrat del constitucional. Li vaig respondre tot, amb una seguretat que costava de creure, gairebé amb orgull.

Ja ho deia Ciceró: «Si vols aprendre, ensenya».

Per exemple, avui em sento amb autoritat per explicar-vos on col·loco la llengua, per on faig sortir l'aire i què em vibra cada com que dic l'ela doble. Aquest dígraf nostre, per cert —potser el so més difícil que els catalans hem llençat al món— és un horror per als forans. Sempre que dic *ull* o *mirall* o *peüll* recordo la Roxanna, una estimadíssima amiga mexicana, ensenyant al meu home, que és de Madrid, un truc (deia ella que infal·lible) perquè no se li notés que no sabia dir l'ela doble. La Roxanna recomanava dir una «i», però curteta, fluixeta i rapideta. Llavors tots dos estudiaven català i practicaven, ves a saber per què, tot dient «Maragall». S'estaven asseguts a la cuina. La Roxanna deia: *Maragail*. El meu home responia: *Maragail*. De tant en tant em demanaven: «A veure, digue-ho tu». I jo m'afegia al cor: Maragall. Llavors tots dos feien que no amb el cap, amb molt disgust.

La Diana em demana embarbussaments. Per acostumar l'oïda, diu. I jo li dic allò que *de genollons collia collia, de genollons collia codonys...* o un que vaig inventar per ella: *Llull el rull que vull d'antull cull alls, el foll*. I ella ho prova, ho prova sense truc, a pèl. I jo sé que se'n sortirà, perquè ella, a diferència del que em passa a mi, sempre sap on ha de posar la llengua i per on li ha de sortir l'aire i tot això que us he dit abans.

Segur que esteu pensant que això de pronunciar les as i les es i les os varia molt segons allà on t'estiguis. Sí, sí, ja ho he avisat a la meva alumna. Quan li vaig parlar de les variants dialectals em pensava que se n'alegraria. No cal amoïnar-se per les lletres mudes, obertes o tancades, Diana. Digue-ho com vulguis, com et surti, que sempre serà correcte en un lloc o altre. Fins i tot podria ser que et trobessis tot d'una parlant LAPAO, que com tothom sap és un altre idioma. Però ella em va mirar amb cara de no deixar-se entabanar. Vol parlar bé en català central, ves.

També he après que les vocals no es poden explicar, com els gustos, com l'amor, perquè s'han de viure. Les vocals et surten una mica de l'ànima, i per dir-les has d'obrir i tancar coses que no saps ni on tens. Després hi ha vocals i vocals. N'hi ha de dòcils, com les is o les us, que sempre estan contentes. N'hi ha d'empipadores, com les as, que tot d'un plegat no saps què volen, com les criatures a finals d'estiu. I n'hi ha

d'insuportables, com les es i les os, que desesperen els qui no les coneixen des de petits. La Diana amb les es encara s'hi mig entén, però amb les os no hi ha manera. Entre Déu i deu, ho té clar, ella diu perquè en això el català s'assembla una mica al japonès (jo no pregunto). Però les os la fan embogir. I s'enfada quan li explico que un gos amb un os és feliç però que el mateix gos amb un ós no ho seria gens. I m'ho fa dir. Ós, os. I fa aquella cara que feia la Roxanna. Cara de no poder dir Maragall.

Una de les coses que més ens agrada compartir en les nostres trobades són les paraules. Ah, les paraules. «Qui és que aquí m'ha portat?», es preguntava Joan Vinyoli. Jo faig meva la resposta del poeta, que avui em va com un guant:

Com és que m'he desvetllat

En una terra tan alta?

Tot el que miro m'exalta

I parlo com un orat.

(...)

Qui és que aquí m'ha portat?

(...)

M'hi ha portat la paraula.

Les paraules, aquestes cèl·lules del llenguatge. Em penso que vaig aprendre a estimar les paraules quan el meu pare —que era andalús però estava enamorat de Catalunya, del català i d'una catalana— ens corregia el vocabulari durant les sobretaules. Llavors a casa parlàvem un català de desfeta, i no era estrany sentir-nos dir «bussó» o «acera». «No us fa mal a l'oïda dir "bussó"? No ho podríeu dir bé?», ens preguntava el pare. Llavors els tres germans dèiem que sí, penedits del pecat del barbarisme i fèiem acte de contrició tot dient tres vegades «Bústia». I un altre record. Només uns dies abans de morir massa aviat, recordo el meu pare retornant content del consultori perquè un pacient li havia ensenyat una paraula nova: L'home era de pagès i de Cardedeu i la paraula era «Guaita!», l'imperatiu de guaitar. N'estava encantat, el meu pare, del descobriment.

Jo, a la Diana, encara no li ensenyo el verb «guaitar». Hem començat la primera conjugació amb un de més pràctic: «Anar». Miro de triar-li els mots que li puguin fer un servei immediat. Mots de batalla, peons del llenguatge. Potser us farà riure, però jo m'enamoro a cada moment d'aquestes paraules obreres que he dit mil cops, però que mai m'havia escoltat amb prou deteniment. És com si jo també les sentís per primera vegada, quan les pronuncio ben a poc a poc, perquè ella n'aprengui els secrets. D'alguna manera ho faig, sabeu? Les esgrano, me les miro del dret i del revés, les obro i les torno a tancar i quan ningú no em veu fins i tot les mossego fluixet, per saber quin gust fan. Valoro si els sons se m'afriquen o si se'm fan una pilota al paladar o ves a saber on. I quan obro el diccionari a la recerca de tresors, sempre en trobo un munt de nous.

Jo trobo, però, i convé dir-ho, que en els diccionaris —en el nostre també— hi ha paraules més boniques que allò que designen, paraules per sobre de les seves possibilitats: com «boira», «ferum», «abstrús», «esplín». També n'hi ha amb poca traça, pobretes, paraules que no donen la talla, a les quals el càrrec els ve gran i les hauríem de treure per posar-ne d'altres que s'ho mereixin més: no us vindria de gust desfer-vos de paraules com «agonòteta», «burilla», «braquiquíton», «decàgon», «cuscuta» o «lanugen»... Uix!

I si n'inventessim de noves? Paraules no dites, no sentides, no imaginades. Posem nom a allò que no en té. Traiem del no res alguna cosa, només d'anomenar-la. No ho diu, la Bíblia? Les paraules van crear el món. Què voldríeu crear, vosaltres? Què us semblaria fer paraules a mida de les emocions més grans, paraules que agradessin els poetes, sempre queixosos. Paraules que només es poguessin fer servir en casos de necessitat urgent, com un enamorament fulminant, com una mort fora de temps. Això és el que sap fer la literatura, des de sempre. Posar paraules allà on ens fa mal. I si busquem vint o més maneres de dir «futur», igual que a Lapònia tenen no sé quantes dotzenes de maneres de dir blanc?

Però, ai, perdoneu. Com que m'heu fet homiliaire, m'han pujat els fums i m'he cregut que puc fer dissabte al diccionari i, encara pitjor, inventar-me una llengua que és de tots nosaltres.

És que això d'inventar llengües m'agrada. Fa força temps temps vaig escriure en castellà un conte que passava en un lloc terrible —i autèntic— anomenat Madriguera. És un llogarret de la província de Segovia, on no hi va mai ningú i on tot just hi viuen una dotzena de persones. Al meu relat hi havia un mossèn, de nom Pol. Aquest mossèn Pol tenia els seus parroquians convençuts que s'havia inventat un idioma, i els hipnotitzava cada diumenge des de la trona amb tot de paraules misterioses que allà ningú no havia sentit mai: «pampellugues», «pessigolles», «tamborinada», «bombolla» o «xafogor». Sempre les paraules. «Ben poca cosa tens», escrivia Miquel Martí Pol:

Ben poca cosa tens:

La taula i uns quants llibres,

L'enyor d'ella, que és lluny

I tampoc no l'oblides

I aquest silenci dens

De paraules no dites.

A mi les paraules també em deixen ben hipnotitzada, com els parroquians de Madriguera. Sobretot aquelles que creixen en hàbitats diferents al meu. Perquè hi ha paraules de muntanya, de terra endins, d'arxipèlag. Paraules de camp i de ciutat, d'aire i d'aigua, de lluny i de prop. Llegeixo sempre amb un llapis a la mà, i quan m'agraden les encerclo, les atrapo perquè es quedin amb mi.

Quan escric sovint jugo a fer servir paraules que no he tractat gaire. És com quan cuino i goso afegir algun ingredient estrany al guisat. Què us diré. Grans de mostassa, coriandre, gingebre, oli de sèsam, mantega de cacahuet. Són materies primeres que costen de trobar, però que vull. De vegades la novetat és el substantiu: la verdura, la carn. De vegades és l'adjectiu: el condiment que pica o que dolceja. Tot d'una trobo un mot que no he tastat mai. Posem per cas: «padellàs». Me'l repeteixo unes quantes vegades, per gust, per caprici. Llavors el poso al guisat que és la novel·la. Les paraules són dòcils, es queden allà on les deixes. Quan les torno a trobar, n'estic contenta. Sonen com el primer dia. Com acabades de collir. I sempre m'alleugen d'alguna cosa. Gràcies a elles puc ser una mica una altra. És per això, que escric. Per actuar, per disfressar-me, per perdre'm. No ser jo, ser només paraules. Les humils que

busco per la Diana i les altives que garbello en els llibres dels autors que estimo. Les que dic cada dia i les que no he dit mai. No és poca cosa. És un gran patrimoni. N'hem de tenir cura com si fossin cadells. Al capdavall, vetllar per elles deu ser una de les poques feines útils que podem fer els escriptors.

M'ha agradat molt, de debò, venir a Organyà i fer veure que sóc homiliaire, o mestra de català, o bugadera de diccionaris. Però ara que estic acabant heu de saber la veritat. I la veritat és que l'única cosa que sóc de debò és badoc, cagadubtes, una mica peix bullit en coses de política, tafanera i poc amant de mi mateixa. M'agrada més aprendre que ensenyar, aplaudir que pujar a l'escenari, escoltar que predicar. No odio ningú i estimo a l'engròs però sóc selecta amb el qui i el què. Entre el què compto la meva llengua, la saviesa adormida dels llibres i la gent que s'estima totes dues coses. M'heu honorat escoltant-me, amics. Ara, amb el vostre permís, baixaré d'aquí i em sentiré una mica més bé. Moltes gràcies.